

La yerba (I): llabores de branu en La última (15) La Voz de Lena

por Xurde Fernández

Nun hai munchu que nel paisaxe asturianu atopáremos a la vera de caminos y carreteres vares de yerba que, nos últimos tiempos vieron el so llugar amenorgáu anque la yerba sigue siendo en dellos pueblos de la parroquia, y de toa Asturias, sofitu importante de la economía familiar pero con nueves técnicas y sistemas de producción. De la yerba trata'l número 7 de la revista *Cultures* qu'asoleya l'Academia de la Llingua Asturiana.

Antaño los llabores de la yerba entamaben ente xunu y xunetu cuando s'entamaba a segar y meter la yerba, per San Xuan o San Pedro. Nesta xera avezaben a ayudar familiares, vecinos y amigos.

Lo primero yera cabruñar el *gadeñu* colos fierros de cabruñar, cola yuncla que ye onde s'apoyen y el *martiil.lu* que ye colo que se dan los güelpes. Esti trabayu solía facese'l día enantes o'l mesmu día al riscar l'alba; anque también se pue cabruñar en prau yá metíos en faena, después de comer, a la hora'l pigazu, polo regular tolos díes o dependiendo de lo segao, según se va gastando'l cabruñu y carretando los fierros d'un prau o otru según se va acabando de segar.

Había segadores que después de cabruñar dexaben cayer una gota d'agua pel filu yá que si baxaba suave hasta abaxo yera la seña de que taba bien cabruñáu.

Salíase de casa al amanecerín, sobre les cuatro y media o les cinco la mañana aprovechando que la yerba ta roxao, orbayao, blando. Entamábase pelos praos más solanos, onde más atestera'l sol y ye'l segador primeru'l que marca'l ritmu delante y detrás los otros, abriendo *marel.lu* doble dexando calle pa dir abriendo camín, de baxo pa riba y de riba pa baxo y tan llargo como se pensare avanzar esa mañana, siguiendo alreor del *marel.lu* doble hasta segar un cuadru o'l prau enteru.

Según se va segando va afilándose'l *gadeñu* cola piedra afilar que se guarda dientro'l *gaxepu* enllén d'una mestura de vinagre, agua y vinu pa qu'asiente'l gadañu y dure más el cabruñu. Tamién un poco de yerba de lo primero que se siega pa que nun se mueva la piedra.

Cuando s'acababa de segar un cuadru o'l prau enteru desaverábase o desoriellábase, llimpiábase bien sacando de la sombra tolo qu'hubiere onde les sebes: artos, felechos y otre plantes que'l ganáu refuga y nun valen pa yerba.

Polo xeneral, neños y muyeres tendíen la yerba cola pala dientes o'l *garabetu* esparciendo a modo per tol prau a nun ser que'l tiempu tuviere malo que se dexaba en marallu. Estos también diben separtando tolo que nun quier el ganáu.

Esto y lo desaverao tirábase, quemábase o aproveitábase pa *mul.lío* de les vaques.

Sobre la una, cuando la yerba yá tenía color per una cara, dábase-y la vuelta o revolvíase. A les dos o tres hores de dar la vuelta atopábase, faciense montones más pequeños cuando ta más verde y mayores si'l sol caleció y secó bien. Estos montones déxense en prau y al otru día, si hai sol, con una pala dientes espárdase pa volver a da-y vuelta a les dos o les tres hores.

Cola yerba yá seco llévase pal payar en cargues, con un *forquéu* o col *queru*.

Si había muncha yerba faciense en prau vares, balagares o bálagos, montones mui grandes, que queden en prau dellos días. Pa facelos hai que facer una poza non mui fonda en suelu y espetar una vara. Alredor de lo que va ser el culo faise un armazón de madera, el treme, que se recubre de morgazu y de lo más ruino de la yerba porque ye lo que más humedanza va garrar y lo primero que s'estropia. Asina llíbrase lo bueno que se coloca enriba.

Tien qu'haber siempre un paisanu enriba la vara y dellos apurridores. Cuando s'acaba de facer la vara, el paisanu que ta enriba baxa agarráu d'un ramal llargu que queda colocáu pa que dempués ente dos vayan iguando bien tola yerba pa que quede liso. Depués remátase la faena con un garabatu.

Anque primero de baxar poníase, culo arriba, una pota vieya o una lata vieya pa que nun arroyara l'agua pel palu.

El llabor de la yerba en branu avezaba a acabase a mediaos o últimos d'agostu anque dependía de les necesidades, de los praos que se tuvieren, del tiempu...

por Xurde Fernández